geležiniai peiliai, 29 keturkampio skerspjūvio kaltinės vinys, žalvarinis 6 cm ilgio, 1 mm skersmens bei 3 mm smeigtukas su apvaliu pastorinimu gale. Radiniai perduoti PKM.

Teritorijos Š dalyje (perkasa 2) archeologiškai vertingų struktūrų ar kapų neaptikta. Išlikę kapai yra dabartinės saugomos teritorijos P dalyje. Remiantis tyrimų metu aptiktomis monetomis, Švobiškio senkapis datuojamas XVI–XVII a., o ne XV–XVI a., kaip nurodoma NKVR.

Švobiškis old cemetery

In 2019, 2 trenches totalling 30 m^2 were excavated in Švobiškis old cemetery (Pasvalys District, N Lithuania). No burials or vestiges of them were discovered in the N part of the cemetery's present-day protected area. Burials were found at a depth of 40–70 cm in the S part of the area. 6 grave pits were excavated (Figs. 2, 3). The individuals had been interred in coffins with the head oriented to the SW. The burials contained finds dated to the 16th–17th centuries (Figs. 4, 5).

Marina Tarasova, Diana Oleinik

Lavoriškių senkapis

Lavoriškių kaime (Vilniaus r., Lavoriškių sen.), sklype Gėlių g. 2A 2018 m. pradėjus stadiono įrengimo darbus, sklypo R dalyje kasant drenažo tranšėją, aptikta žmonių kaulų. 2018 m. rudenį sklype atlikti žvalgomieji tyrimai, kurių metu sklypo R dalyje taip pat aptikta nesuardytų palaidojimų. Kapų horizonte rasta XVI–XVII a. keramikos. Likusiose sklypo dalyse nustatyta, kad XX a. II pusėje paviršius performuotas, aukštesnėse vietose nukastas gruntas, žemesnėse – supiltas ir sukeltas paviršius (*ATL 2018 metais,* 2019, p. 143–145). 170 m į R nuo sklypo Gėlių g. 2A yra XVI–XVII a. geležies perdirbimo įmonės vieta (UK 16530), 600 m į ŠR – XVII–XIX a. Lavoriškių senųjų kapinių vieta (UK 36707). Čia nesuardytų kapų nerasta, galbūt jie sunaikinti ilgalaikio arimo ir žvyrduobės naudojimo metu.

XX a. vidurio ir II pusės planuose sklypo Gėlių g. 2A vietoje vaizduojamas buvęs P link žemėjantis reljefas, teritoriją iš V ir P pusių juosė upelis ar vandens griovys, esantis ir dabar. Nuo dabartinės Gėlių gatvės iki šio griovio Š–P kryptimi leidosi gan nemažas griovys ar griova (1 pav.). Tarp šios griovos ir vandens griovio ar upelio, arčiau Gėlių gatvės XIX a. buvo įrengtos kapinės. Šiuo metu jos neveikia, vadinamos Lavoriškių senosiomis kapinėmis. Greičiausiai šiose kapinėse palengva nustota laidoti po to, kai 1906 m. pastačius naują bažnyčią, jos pašonėje įkurtos naujos kapinės. XX a. 5 dešimtmečio planuose apie 160 m atstumu į PR nuo sklypo Gėlių g. 2A, prie Vilniaus–Polocko gatvės vaizduojamas stovėjęs kryžius (1 pav.). Vargu,

1 pav. 1942 m. plano fragmentas: 1 – sklypo Gėlių g. 2A vieta; 2 – senosios XIX–XX a. Lavoriškių kapinės; 3 – buvusios griovos vieta; 4 – kryžiaus vieta. D. Oleinik brėž.

Fig. 1. A fragment of the 1942 plan: 1 – boundaries of the plot at Gėlių St. 2A; 2 – the old 19th–20th-century Lavoriškės Cemetery; 3 – site of the former ditch; 4 – site of a cross

2 pav. Sklypo Gėlių g. 2 A situacijos planas: 1 – žvalgymų vietos; 2 – detaliųjų tyrimų vieta; 3 – aptikti kapai; 4 – preliminari buvusios griovos vieta. D. Oleinik brėž.

Fig. 2. Situation plan of the plot at Gėlių St. 2 A: 1 – surveyed locations; 2 – excavated location; 3 – discovered burials; 4 – preliminary location of the former ditch

3 pav. Kapas 54, galvūgalis ir kairysis šonas apardyti vėlesnio palaidojimo. D. Oleinik nuotr.

Fig. 3. Burial 54, the head and left side of which has been disturbed by a later burial

ar tai paprastas pakelės kryžius, žymintis gyvenvietę. Tačiau duomenų apie tai, ką jis iš tikro galėjo žymėti, nėra.

Anot žodinės informacijos, XX a. II pusėje dabartinės Gėlių g. 2A sklypo vietoje driekėsi gyventojų sklypai ar daržai. Vėliau čia buvo įrengtas sporto aikštynas, teritorija niveliuota. Gyventojai pasakoja, kad sklypo R dalyje ir anksčiau buvo randama žmonių kaulų. Jų rasta ir gretimame sklype Gėlių g. 2, kasant pamatų duobę bei ryšių kabelį. Minima, jog kažkur netoliese, į R–ŠR nuo sklypo Gėlių g. 2A buvusi senoji medinė bažnyčia. Galbūt čia kalbama apie kapinių koplyčią arba XIX a. bažnyčią, galėjusią veikti prieš pastatant 1906 m. dabartinę neogotikinę Lavoriškių bažnyčią. Galbūt XX a. 5 dešimtmečio planuose vaizduojamas kryžius žymi senosios bažnyčios vietą (?).

2019 m. pavasarį sklypo R dalyje, kur aptikti palaikai, stadionui įrengti reikalingose žemės judinimo darbų vietose atlikti detalieji tyrimai. Iš viso ištirtos 7 perkasos, apie 196 m^2 plotas (2 pav.).

Viršutiniai sluoksniai buvo nukasti įrengiant sporto aikštyną, todėl tyrimų ploto didžiojoje dalyje po plonu dirvožemiu ar piltiniu 10–40 cm storio gruntu atsidengė įžemis – rusvas kietas molis. Tarp molio klodų buvo išsidėstęs apie 3 m pločio smėlingo maišyto grunto ruožas, orientuotas ŠR–PV kryptimi. Šiame smėlingame horizonte bei molio įžemyje aptikti 79 kapai (2 pav.). Smėlingame sluoksnyje nuo maždaug 30 cm gylio rasta pavienių žmonių kaulų iš suardytų kapų, o nuo 30–40 cm gylio fiksuoti ir nesuardyti kapai. Šiame sluoksnyje laidota gan tankiai, be aiškios tvarkos, dažnai vieną kapą virš kito ar šalia. Tokiu būdu apardyti, perkasti senesni kapai (3 pav.). Dėl dažno perkasimo smėlingame horizonte kapų duobių kontūrai dažniausiai neišsiskyrė. Vienas kitas kapo kontūras fiksuotas tik sluoksnio apatinėje dalyje sulig įžemiu. Šie kontūrai dažniausiai

4 pav. Kapai 70 ir 71 kapinių P dalyje bei spėjamas griovos R kraštas už jų. D. Oleinik nuotr.

Fig. 4. Burials 70 and 71 in the S part of the cemetery as well as the E edge of the suspected ditch

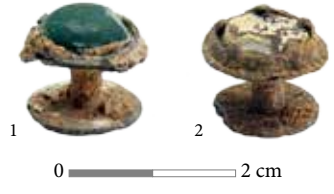

5 pav. Sąsagos su inkrustacija: 1 – su žalio stiklo akute, rasta kape 59; 2 – originali stiklo akutė pakeista langų stiklo gabalėliu, rasta kapo 35 užpilde. D. Oleinik nuotr.

Fig. 5. Link closures with inlays: 1 – with a green glass stone, found in burial 59; 2 – with the original glass stone replaced by a piece of window glass, found in the fill of burial 35

netaisyklingo stačiakampio formos, suapvalintais kampais. Apatinių kapų palaikai fiksuoti apie 60–80 cm gylyje nuo paviršiaus. Molyje laidota tvarkingiau, išlaikant atstumus tarp kapų (4 pav.).

Mirusieji daugiausia laidoti karstuose, orientuoti galvomis į ŠV. Š dalyje mirusieji galvomis nukreipti labiau į ŠV (274–307°), P – labiau į V (259–296°). Rankų padėtis įvairi, kojos ištiestos. Tyrimų plote išsiskyrė dvi kapų eilės, orientuotos ŠR–PV kryptimi. Iš 79 kapų 41 kūdikių ir vaikų kapai, 38 kapai suaugusiųjų. Apie 20 kapų apardyta laidojant vėliau ant viršaus ar šalia. 24 kapai apardyti 2018 m. statybų metu kasant drenažo tranšėją.

Remiantis tyrimų duomenimis, čia turėtų būti ilgai naudotos XVII–XIX a. miestelio kapinės. Spėjama, kad Š, reljefiškai aukštesnėje vietoje buvusi aptiktų palaidojimų dalis yra ankstyvesnė, XVII–XVIII a. (perkasos 2, 4, 5). Čia tankiai, be tvarkos įrengtų kapų užpilduose ir sluoksnyje rasta gausiausiai ir įvairios keramikos. Daugiausia aptikta neglazūruotų puodų fragmentų, iš jų dalis puodų su profiliuotais pakraštėliais, aprūkę ar apdegę. Rasta puodų šonų, puoštų bangele, neglazūruotos, pilkos molio masės lėkštės fragmentas. Iš glazūruotos keramikos aptiktas žalios glazūros vazelės, ąsočio, lėkštės fragmentas, glazūruoto, aprūkusio bokalo bei žaliai glazūruotų plokštinių koklių fragmentų. Keramiką reikėtų priskirti XVII–XVIII a., kai kuriuos fragmentus – XVI a. Sluoksnyje rasta viena saga su dviem skylutėmis tvirtinimui, Jono Kazimiero šilingas, Rusijos imperijos Jelizavetos Petrovnos 1744 m. denga. Pačiuose kapuose įkapių ar drabužių detalių aptikta mažai. Kape 54 dubens srityje aptikti du Jono Kazimiero šilingai. 15±3 m. individo kape 59 kaklo srityje rasta žalio stiklo akute inkrustuota sąsaga (5:1 pav.).

Žemesnėje P dalyje laidota daugiausia

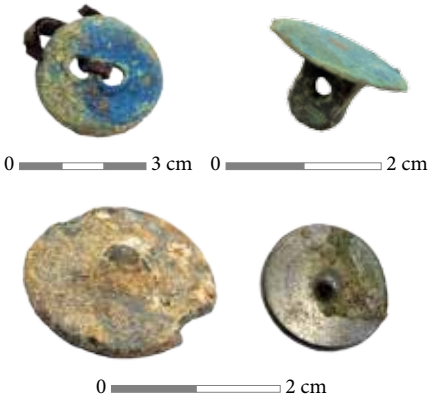

6 pav. Kapuose ir sluoksnyje aptiktos sagos. D. Oleinik nuotr.

Fig. 6. Buttons discovered in the burials and cultural layer

XVIII–XIX a. (perkasos 1, 3, 6A, 6B). Čia smėlingame horizonte bei kapų užpilduose randama santykinai mažiau XVII–XVIII a. keramikos nei Š dalyje. Sluoksnyje rastas XVII–XVIII a. katalikiškas pakabinamas kryželis, 1666 m. Jono Kazimiero šilingas. Šioje dalyje sluoksnyje ir kapuose prie palaikų (2, 18, 35, 36, 69, 72) aptinkama nemažai įvairių drabužių sagų (6 pav.). Rastos kelios masyvios sagos su skylutėmis tvirtinimui, tačiau dauguma sagų su kilpele: plokščios; su kūgeliu averse; su augalinio motyvo puošyba ir užrašu reverse (*Double gilt*?). Kapo 35 užpilde po skeletu aptikta dar viena sąsaga su inkrustacija, analogiška rastai kape Š dalyje. Spėjama, kad ji yra iš senesnio apardyto kapo. Šioje sąsagoje vietoj originalios inkrustuotos stiklo akutės buvo įdėtas skaidraus langų stiklo gabalėlis (5:2 pav.).

Kapinių P dalyje, kape 13 ant mirusiojo galvos aptikta galvos apdangalo ar papuošimo liekanų – apie 7 cm pločio odinė juosta. Ji buvusi išsiuvinėta siūlais, suformuotais į pynutes (7 pav.). Ant kairiojo dilbio rasta drabužio elementų – metalinių kabliukų ir kilpelių, skirtų audinio susegimui. Kape 36, be daugybės sagų, rastas iš metalizuotų (?) siūlų pintos juostelės fragmentas, greičiausiai buvęs drabužio ar kito daikto apdailos elementas (8 pav.). Kape 73 prie mirusiojo aptiktas peilio geležtės fragmentas. Kape 70 prie individo kairiojo dilbio aptiktas švino ir alavo lydinio medaliuko fragmentas, kurio averse – Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos, o reverse – Nukryžiuotojo (?) atvaizdas. Kapo 63 užpilde rasta Rusijos imperijos Aleksandro II 2 kapeikų moneta. Taigi, piečiausioje

7 pav. Galvos apdangalo liekanos, kapas 13. D. Oleinik nuotr.

Fig. 7. The remains of a headdress, burial 13

8 pav. Iš metalizuotų siūlų pintos juostelės fragmentai, kapas 36. D. Oleinik nuotr.

Fig. 8. Fragments of straps woven with metal thread, burial 36

kapinių dalyje laidota vėliausiai. Spėjama, kad XVIII–XIX a. pritrūkus vietos šiose kapinėse, 80 m į ŠV buvo įkurtos naujos kapinės, dabartinės senosios Lavoriškių kapinės (1 pav.).

Suaugusiųjų individų skeletuose aptikta įvairių degeneracinių pakitimų, susijusių su fiziniu krūviu, rečiau – traumų ir lūžių atvejų. Vaikų kauluose dažniausiai pastebima mažakraujystės, skurdžios mitybos požymių. Aptiktas galimas sifilio bei tuberkuliozės atvejis. Išskirtinas daugiau kaip 40 m. vyro kapas kapinių P dalyje, individas turėjo nevienalaikių daugybinių sugijusių ir nesugijusių lūžių.

Aptikti kapai sudaro kapinių V ribą. Palaidojimai tęsiasi R kryptimi, už sklypo ribos. Ties perkasų 2, 4, 5 R riba pjūviuose fiksuoti dar 4 kapų duobių kontūrai bei į R besitęsiantis smėlingas maišytas horizontas su galimais palaidojimais. Kapai neiškelti, nes jie pateko už darbų zonos ribų, palei pačią sklypo Gėlių g. 2A ir gyvenamojo sklypo Gėlių g. 2 ribą, kur jokie žemės kasimo darbai neplanuoti. Remiantis tyrimų duomenimis bei žodine informacija, kapai turėtų būti ir gretimame, R sklype Gėlių g. 2. Tikėtina, kad čia turėtų būti pagrindinė kapinių dalis. Sprendžiant iš reljefo, sklype Gėlių g. 2 paviršius nebuvo performuotas, todėl virš kapų horizonto galima tikėtis ir XVII–XIX a. sluoksnio.

Už kapinių V ribos buvusi Š–P kryptimi orientuota griova. Detaliųjų tyrimų ploto V dalyje po dirvožemiu ir XX a. piltiniu gruntu slūgso 20–40 cm storio tamsiai pilkas sluoksnis su pavieniais XVII–XVIII a. keramikos fragmentais, žemėjantis link griovos vietos, į V. Š, aukštesnėje tyrimų ploto dalyje (perkasos 1, 2, 4) po tamsiai pilku sluoksniu pasiektas įžemis – molis. Perkasoje 4, ties V sienele, molyje fiksuota apie 2,6 m pločio duobės dalis. Ji 40–50 cm gylio, tęsiasi už tyrimų ploto ribų. Užpilde rastas XVII a. plokštinio koklio kaklelis.

Tyrimų ploto P dalyje, perkasose 3 ir 6B po tamsiai pilku sluoksniu glūdi šlapioms vietoms būdingas natūralus gelsvas–pilkšvas smėlis (4 pav.). Žemiau jo, 0,8–1,3 m gylyje pasiektas rusvas molis, vietomis šlynas, o apie 1,4 m gylyje jau kaupėsi gruntinis vanduo. Spėjama, kad tai gali būti griovos R kraštas.

Reiktų pažymėti, kad aptikus miestelio XVII–XIX a. kapines, dar įdomesnis tampa dabartinių saugomų senųjų Lavoriškių kapinių (UK 36707), datuojamų tokiu pat laikotarpiu, atvejis. Jų vietoje sveikų palaidojimų ar jų liekanų nerasta, paviršiuje ir dirvožemyje aptikta pavienių kaulų ir radinių. Tarp šių ir naujai 2019 m. aptiktų kapinių yra tik apie 600 m atstumas. Mažai tikėtina, kad XVII–XIX a. vienos šalia kitų egzistavo dvi tokio pat pobūdžio miestelio gyventojų kapinės. Galbūt už miestelio ribų buvusių dabartinių senųjų kapinių vietoje laidoti kitos gyvenvietės arba etniniu, religiniu, socialiniu, kultūriniu ar kitu požiūriu skirtingos grupės atstovai.

Lavoriškės old cemetery

In 2019, 7 trenches totalling roughly 196 m^2 (Figs. 1, 2) were excavated in the E part of the plot at Gėlių St. 2A in Lavoriškės Village (Vilnius District, E Lithuania) and a 30–90 cm thick, 17th–20th-century cultural layer with 79 burials (41 infant or child, 38 adult) was recorded. The burials had been made in a clay and mixed sandy horizon. In the sandy layer the burials had been made fairly densely, without any clear order, frequently one above another or right beside one another, but in a more orderly fashion in the clay, where a distance was maintained between the burials (Fig. 4). The burials, isolated bones, and bone concentrations were discovered from a depth of 30 cm. Two rows of burials were recorded. The individuals were usually interred in coffins with the head oriented to the NW.

Some of the burials had been disturbed by a later burial (Fig. 3), some by construction work in 2018. The grave goods consisted of buttons (Fig. 6), link closures (Fig. 5), and metallised straps (Figs. 7, 8).

The cemetery dates to the 17th–19th centuries. The N part of the cemetery, which is on higher ground, is earlier, 17th–18th century, and the lower S part later, 18th–19th century. The discovered burials are on the W edge of the cemetery. The burials continue to the E, beyond the boundaries of the plot. It is likely that the main part of the cemetery should be at that location. A wet ditch running N–S existed beyond the cemetery's W boundary.

Diana Tetereva, Olegas Fediajevas

Kapinės Miesto sode Kaune

2019 m. atlikti žvalgomieji tyrimai Kauno miesto istorinės dalies, vadinamos Naujamiesčiu, teritorijoje (UK 22149), Valstybinio muzikinio teatro (UK 10416) parke, vadinamame Miesto sodu. Kauno kvartalas, kurio V dalyje yra Muzikinis teatras su sodu bei gynybinės sienos fragmentas (Kauno miesto gynybinių įtvirtinimų liekanos (UK 817) su restauruotu Malūninko bokštu (UK 25768)), Š ribojasi su Laisvės alėja, R – su Maironio, P – su Kęstučio, V – su I. Kanto gatvėmis, V dalyje – su Kauno senamiesčiu (UK 20171). Parko Š dalyje yra Lietuvos pasipriešinimo Tarybų Sąjungos okupacijai dalyvio Romo Kalantos aukos vieta (UK 30118). XVIII–XIX a. šioje teritorijoje šalia miesto sienos buvo kapinės.

Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, 1397 m. iš žygio į Krymą atgabenęs totorių belaisvių ir perbėgėlių, apgyvendino juos keliose kunigaikštystės vietose, tarp jų ir Kaune. Miesto R dalyje 33 kvartalo teritorijoje apsigyveno apie 15 atvykėlių šeimų, todėl dabartinė D. Poškos gatvė iki XIX a. vadinta Totorių. Jų vardu pavadinti ir tarp 1610–1625 m. pastatytos gynybinės sienos, juosusios totorių priemiestį iš R, vartai. Mūrinė miesto siena vėliau tapo nuolatine riba teritorijoje. Totoriai Kaune teikė apsaugos paslaugas, vertėsi tradicine daržininkyste, taip pat keramikos gamyba – archeologinių tyrimų metu jų apgyventoje miesto dalyje rastos kelios XVI–XVII a. keramikos degimo krosnys. 1796 m. šalia mūrinės miesto sienos, apgriautos XVII a. vidurio karo su Maskva metu, už Totorių vartų planuotos miesto katalikų kapinės. Kapinių tvorai panaudota tarp dviejų bokštų likusi sienos dalis. 1797 ir 1798 m. Kauno miesto planuose pažymėta gynybinės sienos atkarpa su 2 bokštais, o į V nuo jos parodytos katalikų kapinės, turėjusios būti beveik visame būsimojo teatro sodo plote. 1862 m. plane kapinės žymimos šiek tiek piečiau Laisvės alėjos ir užima apie 1/3 dabartinio parko teritorijos. Iki kada jos veikė, nėra visiškai aišku, tačiau vyrauja nuomonė, kad 1848 m. atidarius naujas kapines Naujamiesčio R pakraštyje, dabartiniame Vytauto prospekte, šiose nustota laidoti. 1866 m. visa kapinių teritorija išnuomota verslininkui E. Rudolfui. Jis teritoriją pavertė rekreacine zona: nutiesė takus, pastatė lauko estradą ir kitus medinius statinius. Laisvės alėja tapo Miesto sodo Š riba. 1891 m. Miesto sodo P dalyje prie Kęstučio gatvės pastatytas miesto teatras. 1923 m. teatras perstatytas jį išplečiant. 1932 m. visa Miesto sodo teritorija buvo perplanuota. Pagal naują projektą perdaryti takai, fontanas. 1972 m. dar kartą rekonstruota parko infrastruktūra, šis vaizdas išliko iki šiol.

Tyrimai užsakyti rengiant Miesto sodo pertvarkos projektą. Pagrindiniai tikslai buvo nustatyti kapinių teritoriją rekonstrukcijos darbų zonoje bei patikslinti jų datavimą, taip